

וכו' וכו' ועוד ועוד. הספר שלפנינו מחזיק 387 עמודים. הוא מתחיל בעולם חדש ומסתיים בעולם אשר יקום אם וכאשר תשתף ארצות-הברית את יריבתה בריית-המוצעות בתוכנית "מילחמת הכוכבים" שלה. שיתוף-פעולה כזה, כותב האמר, "יסלק יותר מ-50 שנה של אי-אמון ופחד", בין שתי מעצמות העל.

לעצמו יש מחשבות והצעות ככיוון זה. הוא מתכתב בנושא זה עם מרגרט תאצ'ר, עם מיכאיל

גורבאצ'וב, מנסה למצוא נוסחתי-פשרה עם ירדו משכבר-הימים, הדיפלומט הסובייטי אנאטולי דוברנין.

אכן, באמת "אי-שקטים יחיד בזמנו". כמעט הוכחה חיה וחוחכת לפיתגמס העתיק האומר ש-"אין דבר העומד בפני הרצון".

בעיקר כשעל הרצון הזה חרות שמו של אר- מאנר האמר.

נתן זך

אמנות

גרשון קניספל

מאה שנות פיסול מודרני

(עם התערוכה במוסיאון תל-אביב)

את התמורה בתפישתנו את אמנות הפיסול, תמורה שהיתה לעובדה במרוצת מאה שנות הפיסול המודרני, ניתן להמחיש יפה באמצעות שתי יצירות ברונזה המוצגות בימים אלה בתערוכה הגדולה בתל-אביב. האחת היא פיסולו של הצרפתי אוגוסט רודן חווה, מ-1881, פסל שהוא גם תמורה היסטורית בדרכו של אחד מגדולי הפסלים של כל הדורות לעבר יצירתו הנודעת אורח' קאלה, שאר תה עיצב בין השנים 1884-1886. בדיוק מאה שנים מאוחר יותר יצר האמריקאי ג'ורג' סיגל את "אורחיו" שלו: "בני ערובה" מודרניים הלכודים בשעת העומס של התחבורה בכרך הגדול, שור בנות ניכור הנראים כעדר מובל לטבח, יוסי'ים, כאותן שעות עצמן, בדרכם אל העבודה וממנה, סגורים וכמו כלואים במעיליהם, מכופתרים בתוך עצמם, הבתעת פניהם אטומה והם צועדים או מת- נהלים באטימות ובחוסר מטרה, בלא צל תיקווה לגאולה.

מאה שנים מפרידות בין שתי יצירות-מופת אלה שכבר היו לסימלי היכר לזמנן, ולתהום הפי- עורה ביניהן. מאה שנות ברירות.

כמירווח הנפער כאן בין יצירתו של רודן ובין זו של סיגל מיוצגת יצירתם של מיטב פסלי המ- אה, בהם פסלים שעיקר מוניתיהם בא להם מן הפיסול — קונסטנטיין בראנקוסי, ברברה הפי- וורת', אלברטו ג'אקומטי, הנרי מור, אלכסנדר קולדר או איסאמו נוגוצ'י: בהם ציירים ידועי-שם ששלחו ידם גם בפיסול: פיקאסו, בראק, מירו, וולם דה קונינג ומאקס ארנסט.

ההיעדר הבולט ביותר הוא זה של חלוצי הפי- סול הרוסי האוונגארדי: אנשים כמאלביץ, רוד- צ'נקו וטאטלין. וזה בנוסף להיעדרם של אמנים שהיו ראויים להיות מוצגים, כגון מארינו פיאטי, וכו' וכו' ועוד ועוד.

ברנארד רדר ואוספי ודקי. אך זה טיבעו של אוסף פרטי המבוסס על טעם אישי ולעיתים על המיק- רה וההזדמנות, ולעולם תמצא בו פערים אלה ואחרים.

אבל האוסף שבו מדובר כאן אינו עור אוסף של עור מיליונר שוחר-פירסומת. ייתכן שריצ'ארד ברטל, מנהל מוסיאון דאלאס לאמנות, מגויס מעט בכוחו כי "אוסף פטסי וריימונד נאשר הוא הגדול והקוהרנטי ביותר באוספי הפיסול המודרני המצויים כיום בעולם". אך אין ספק שלפנינו אר- סף נבחר, מן החשובים כסוגו. ויפה עשה מוסיאון תל-אביב שהביא אותו ארצה לקראת תגיגות ה- 80 של העיר תל-אביב. וזאת, אף כי אין לו כמובן כל קשר ונגיעה כלשהי להקשר שבו הוא מוצג כאן.

בתנועת מוטלת

שוב ושוב נעה תשומת הלב, בכוחו של כישוף מגי, בין שתי עבודות אלה: זו של רודן וזו של ג'ורג' סיגל. כבתנועת מטוטלת. התוצאה: עובדות היסטוריות ובינאראפיות חוזרות ומופיעות בזיכ- רון.

הרי בשעתו האשימו את רודן ב"אשמה" הח- מורה על-פי טעם הימים ההם, שהוא משתמש במודלים, כלומר, במדגמים או דוגמנים חיים שבצורתם הוא מפיה חיים כברונות שלו. הש- ערויה שפרצה בעיקבות אותן האשמות צברה תאוצה כזאת עד שאמנים ואנשי-רוח רבים נאלצו להיחלץ לעזרתו של רודן הפגוע ולהוים את "ה- ריכה הנוראה", שלא היתה, כמובן, אלא ממת לא- מיתה.

כך "סוקראטס" שלו, הדיוקן שרודן נאלץ להחליף את שמו ל"האיש עם האף השבור" (וזה שמו עד היום), הועתק באמת כמסיכה מפרצו שמו עד היום).

פיעים כאן במיטבם כפסלים. ואל יישכחו, בהקשר זה, העירומים הנפלאים של מאטיס ופיקאסו, לצד ראשהאשה המונומנטאלי של הענק הספרדי.

מכרים ותיקים

הכנס הכפולה של אמן הפופ האמריקאי רוי ליכטנשטיין עשויה ברונזה גזורה בקווקוים אלכסוניים הצבועים במיטבם נקיים ומקיימים והות רכימדיתי, למרות שביסודם הם נראים כהתחלה פירסומית מוגדלת למדרי אנדרטה. והנה לפנינו אותן צלליות גזורות מלוחות בר- זל מרותכים או מוברגים לפסים (rails), קונסטרו- קציות בסיגנון האמריקאיהאנגלי שאתה מתקשה בזהו יוצריהן. לרגע אתה מוצף תחושה של גאי וזה וקורתיות, שכן נרמה לך שלפניך ענבור תיהם של מכרים ותיקים כחיאל שמי, מנשה קרישמן, בוקי שורץ או מיכאל גרוס אשר זכו ויצירותיהם נכללו באוסף רכימדיקה.

אך לא: כאן מככים אנחנו קארו, ריצ'ארד סרה, ג'ואל שאפירו, טוני סמית ואלסוורת' קלי. והרושם המתקבל הוא שהם שהיוו את חיל-החלוץ של התפיסה המינימאליסטית-קונסטרוקטיבית במאה שלנו. האמנם?

האם אלה, ביחד עם ענכ"ש mobile הפי- סול הנע) של האמן המופלא אלכסנדר קולדר, האם אלה פרצו את הדרך לשיחרור הצורה הפי- סולית ממסורותיה/ככליה ההיסטוריים.

שוב ושוב אתה נאלץ להזכיר לעצמך כי היו אלה דווקא ענקי האוונגארד הרוסי, שיצירתם אינה מיוצגת כאן, שכללו את הדרך והקדימו בשנים רבות כמה מן המקוריות" בעבודות המר- צגות כאן. מכל אלה שרדו כאן רק יצירתו של נאום (נחום) גאבו, היהודי הרוסי שעקר מרוסיה לברלין ב-1922 והתיישב בסופו של דבר באר- צות-הברית, וכן פסל אחד ויחיד של אלכסנדר ארכינקו.

חבל שרדוק פיסולו זה של נאום/נחום גאבו נראה כמיוזג ומאולף יתר על המידה בהשוואה ליצירות "דלות החומר" והבלתי-אמצעיות שנוצ- רו בחומרים יומיומיים כגון עץ, זכוכית וברזל, על-ידי עמיתיו — אמנים כגון טאטלין הגדול.

של קלושאר, נוד פריסאי ששימש לו מודל. בדיוק מאה שנים מאוחר יותר יוצק ג'ורג' סיגל את הגנאטיבים שלו כמופגן ובפרהסיה בעזרת מעטה גבס שהוא מכסה בו — לעיתים מכף רגל ועד ראש — את דוגמניו החיים. בקפידה הוא טורח לכסות בגבס ולהרגיש כל קמט וכל קפל עור כדי לתעד בדרך זאת רכרמה שאינו ניתן לשימור בשום צורה אחרת, בשל מיידיותו וחר- פעמיותו.

תאריכים היסטוריים. רודן מציב את פיסולו הקבוצתי בכיכר המרכזית של העיר קאלה בשנת 1886. בדיוק 50 שנים לאחר מכן, בשנת 1936, מציג פיקאסו את הידועה ביצירותיו, את הנרניקה שלו, במרכזו של הביתן הספרדי בתערוכה הבינ- לאומית הנערכת אותה שנה בפאריס.

עוד 50 שנה חולפות מאז גילוי הלוט על הגרניקה וג'ורג' סיגל מציב את תמרור-האזהרה שלו לג'ונגל האורבאני של שלחי המאה ה-20 בעריי-ענק שקלטו המוני פליטים, פליטי חרב ור- דיפות ופליטי תנאים כלכליים, והפכו לחממות של אלימות, גיוון וניכור.

דומה שאפילו האריה הזקן, הנרי מור, שר- מיותיו המוכרות רובצות כטרקלין המבוא הענקי של המוסיאון, אינו מסוגל להתמודד עם ההלם הניתך על ראש הצופה העולה למיפסל העליון של התערוכה, למראה הקבוצה הפוסעת, אדישה כביכול, של סיגל.

בין ציור ופיסול

מסימניה האחרים של תערוכה זו ושל התקופה שאותה היא משקפת ומסכמת בפיסול העולמי הוא טישטוש התחומים בין פיסול לציור, בין עיי- צוב לתל-ממדי ועיצוב וריממדי. יותר מאי-פעם אתה מתקשה כיום לתחום תחומים ולהפריד. האם רכינאי 2 זה של ז'אן דיביפה, המורכב מגושי ענק של שרף פוליסטר צבוע שעליו משורבטים קווי מיתאר כהים ודשנים התהומים צורות בשרירות שאינה מכבדת את החללים הפיסוליים — האם הוא עדיין בגדר פיסול, ואולי יצירה גרושת הר- מור ומהפנטת זאת כבר מחייבת הגדרה ז'אנרית חדשה. כך או כך, החללים הפיסוליים בפיסולו

יגאל תומרקין: שנה לאינתיפאדה. משני עברי הקו הירוק. עץ, ברזל, בד וצבע (1988)

חסרונם של כל האמנים הנזכרים חייב כמדרמה את עורכי-התערוכה ואוצריה בקצת יותר צניעות. אמנם, מה שמוצג כאן לפנינו הוא מרשים ומאלף, אך מעט יותר נאמנות לאמת ההיסטורית לא היתה מזיקה לאיש.

לי, אישית, חסר כאן לפחות צילום של אני- דרסת הזנקה המונומנטאלית של אוסיפ (יוסף) ודקיני הניצבת במרכזו של רוטרדאם לוכר העיר ש-גולחה" מעל פני הארמה בפצצות מפציצים נאציים; כמה מן העבודות בנושא "סוס ורכוב" של מארינו מאריני וכן שערי הברונזה של ג'א קומו מאנצו שהחזירו את קנה-המידה האנושי לא- מנות המשולבת בכנייה. ומה בדבר הפיסול האכ- ספרסיניוסיטי, בייצוגו של ברנארד רדר, למשל? צילום השער המתקתק של קטלוג התערוכה, שבו מאפילים פריחי הציבעונים האדומים והרשא- הדרשן על מראה הפסל הנבלע בין צמרות העצים, הופך את הקטלוג, לפחות בחותו החיצונית, לחור- ברת תיירותית מבהקת. כאן, בשער, אין זכר לרוח היצירה המפעמת בתערוכה ופורצת ממנה בעוצמה כה רבה לעברו של ציבור שברובו לא למד מעולם להעריך כראוי את אמנות הפיסול ולא הועיד לה את מלוא המישקל שהיא ראויה לו בתרבותו.

של דיביפה מתבלטים שבעתים על רקע האוב- ייקט דמוי הקרחון הלבן דווקא מפני שקווי ה- מיתאר התעלמו מהם. והרי לך תפיסה פיסולית פרובוקאטיבית ומקורית לחלוטין.

כאן אתה פוגש שוב ב"תבליטי המעגל" של פרנק סטלה כמו דיפולון 2 העשויים שכבות ממיטחי אלומיניום ופיברגלאס צבועים בצב- עים ורחניים ססגוניים. טיפול בהלם ההופך את התבליטים הדינאמיים ל"אירועים" תלת-ממ- דיים. הברקה הומוריסטית כברונזה צבועה, ל"טוף שון ציפור של חואן מירו, ניצבת כאן לצד כיסא המישענת הצבוע בצביעי היסוד האופייניים של אמן זה ונושא את השם המטעה אשה יושבת וילד.

אך ההפתעה המהממת באולם התצוגה המרכזי היא ציפור הירח של חואן מירו, גוש של "פיסול נטו" מן השנים 1944-1946 (כאן — בהגדלה), הכובש את חלל האולם בעוצמה כזאת עד שכמוהו כגולמיכר בארץ הגמרים. הפסל דמוי הקרנף מעור- צב כנפחים מונומנטאליים המקיימים את מתחי- הם ההרדיים ללא כל שימוש בחומרים אחרים וזלת יציקת הארד המספיקה לעצמה.

אין ספק: מעתה ייזכר חואן מירו בתודעתנו כפסל חשוב, לצידם של גאוני ציור אחרים המר-

ג'ורג' סיגל: שעת העומס